

РЕЦЕНЗИЯ

на доц. д-р Антоанета Запрянова
на дисертация на тема:

132

04.03 5

„Фотодокументите (XIX средата на XX в.) като исторически извори и тяхното съхранение в архивните институции“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по

специалност: История на България, шифър 05.03.21,

на Чавдар Венелинов Ветов

Особено е приятно да рецензираш дисертационен труд на докторант и с чиста съвест да кажеш, че има приносна научно-приложна стойност. Преди всичко ще споделя, че самият избор на темата бе обусловен от факта за наличието на неизяснени проблеми в този аспект на изворознанието. Обнародваните публикации до момента осветляват частични въпроси, но в своята системност темата бе разработена от докторанта.

Доколкото участвах в подготовката и на кандидатския изпит, и на следващите изпити по специалността, и в консултации, ще си позволя да подчертая, че отличната подготовка на Ч. Ветов като историк допринесе за овладяването на извороведската методология и успешното ѝ прилагане при разработката на темата. Той прояви научна добросъвестност както при издирването на нашата и чуждестранната литература, така и при издирването на фотоматериалите, които да осветли съобразно поставената цел на дисертацията.

Кое определи актуалността на изследването, а оттам и приносния характер? Технологичното развитие на съвременното общество, разширяването на понятието „документ“, както и интересът към разнообразна и коректно поднесена информация обуслови нуждата от научно разработване на въпроса за фотоматериалите като източник на сведения за важни политически, културни, обществени, икономически и други процеси. Свидетели сме на все по-честото използване на визуалните документи не само в научната практика, но и в медийното пространство, а това е едно от доказателствата за актуалността на темата, наред с особено важното и необходимо научно решение на проблема за съхранението в архивните институции на фотодокументите с хронологични граници XIX средата на XX в., освен осветляването им като извори на историческа информация.

Според мен е важно да споделя и друга моя оценка, която е по-скоро за изградените професионални качества на докторант Ветов като изследовател, както се изисква и от чл. 9 (3) (IV, раздел I). Той осветли темата не извън историческото време и географското пространство, не с относително „сухия“ емпиричен извороведски подход. Ако си послужи с езика на големия философ на историята Х. Ортега-и-Гасет, докторантът успя да разкрие едни от пантите, върху които историческото битие извършва своите движения (Х. Ортега-и-Гасет. Темата на нашето време. С., 2000, с. 10)

Известни са последствията от многовековното ни бездържавие, които детерминират закъснелия български ход, но Ч. Ветов насочва вниманието към едно от тях, за което само е загатвано: появата и историческото развитие на фотографията в европейските държави, САЩ и Османската империя, а като следствие от това появата и разпространението на новия изобразителен метод в българските земи. Той разкрива мястото и характерните белези на фотографското изкуство, превърнало се вече като занаят, като организирана гилдия в българското общество както в периода преди Освобождението, така и в първите няколко десетилетия на свободна България. И на този социален фон фотографските материали са анализирани като източник на историческа информация за развитието на българското общество и държава.

Евристичен е и чисто извороведският план на дисертационния труд. Докторантът проучва и осветлява въпроса за разширяването на понятието „исторически извор“ – проследени са тенденциите на „разчупването“ на понятийните граници през втората половина на XIX в. и първите десетилетия на XX в. като следствие от привличане на все по-разнообразни източници в историческите дирения и припознаването на фотоматериалите като важни сведения за изследване на миналото. Авторът предлага сравнителна характеристика на фотографиите, съхранявани в някои от най-големите архивохранилища в страната. По този начин представя по-пълна картина на мястото на фотоматериалите сред останалото документално наследство. С научно-приложна стойност е тематичният опис на фотографиите, съхранявани в сбирка № V от НА на БАН.

Во кратце за структурата на труда, която е обусловена от поставените и решените от докторанта изследователски цели.

Уводът на дисертацията въвежда във времевата рамка на изследването и причините, мотивирали избора на темата на дисертацията. Представени са целите на изследването, следва анализ, в който е приложен историографски подход към използваната литература и документи.

Глава първа е посветена на появата и развитието на фотографския метод. Проучен е въпросът за изобретяването на фотографията в Европа и обществената реакция, която поражда откритието. Обърнато е внимание на фотографиите като отразители на войната. Накратко са представени първите визуални материали, които запознават света с военните конфликти, това са снимките от Кримската война, по-късно Американската гражданска война и др.

Докторантът проследява пътя на фотографията през Близкия изток, където пред обектива попадат забележителностите на съществуващите там древни цивилизации. Вниманието е насочено към въпроса за разпространението на фотографията в Османската империя като част от тенденцията за индустриализация. Акцентът е фокусиран върху стремежа на османската власт да популяризира империята пред Европа чрез фотографии, които представят в добра светлина нейното историческо минало и съвременно развитие.

Логично идва анализът на появата и развитието на фотографският метод и по българските земи като следствие от разпространението на фотографията в Османската империя и другите балкански страни. С евристично значение са представените данни за българите, снимали се в чужбина, за първите чужди фотографи по българските земи през втората половина на XIX в., както и за българските фотографи, практикували в чужбина – основно в Румъния и Сърбия. Най-голямо внимание е обърнато на дейността на българските фотографи по българските земи.

Разгледан е въпросът за мястото на фотографията сред останалите занаяти. С историко-научно значение, по-скоро за българската история на техниката е анализът на борбата на фотографското общество за признаване на фотографията за занаят, за неговата професионална организация и

произтичащото от това явление място в обществото. Разгледани са проблемите, пред които са изправени фотографите в първите десетилетия на отминалия век.

Глава втора е посветена на „географията“ на фотографските ателиета. С научно-приложно значение са данните за наличието на фотографски ателиета в близо сто населени места, направеният детайлен анализ на фотографиите, създадени в някои от най-големите български градове, за това какви личности и събития от какъв характер отразяват – политически, културни, военни и пр. събития. Градовете, за които са представени фотографски данни, са Варна, Русе, Велико Търново, Видин, София, Пловдив, Сливен.

В трета глава е разгледан въпросът за евристиката на фотографските документи и проблемите при архивирането им. Представена е архивната практика в страната до момента, като хронологическата рамка обхваща първата половина на XIX в., когато са първите опити на българските възрожденци и руски слависти в събирането им на документи за българската история до промените, настъпили в архивното дело в годините след 9 септември 1944. С приложна стойност е обзорът на фотографиите, които се намират в националните архивни средища: Научен архив на БАН; фотографиите в архивната сбирка към Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“; фотографиите, съхранявани в държавния архив и фотографиите в архива към Института за исторически изследвания към БАН.

За подчертаване е вниманието, което докторантът насочва и към дигиталната колекция фотоАрхив.bg към Държавния архив. Проучена е и Дигитална фотографска колекция към Национална академична библиотечно - информационна система (НАБИС).

Висока оценка заслужава и поставеният въпрос за използване на новите технологии при съхранението и дигитализирането на фотодокументите. А това подсказва, че без да има IT образование, докторантът положи усилия през тригодишния период на обучение да придобие доста голяма степен на IT грамотност. Надявам се, че Ч. Ветов ще продължи да работи по тази актуална тема, за да внесе следващ принос

в историческата наука и архивистиката, защото подходът му ще бъде пак на историка, и на извороведа.

Като такъв докторантът се изявява и в глава четвърта. Посветена е на описа на фотографските документи, които се съхраняват в сбирка № V към Научния архив на БАН. Фотоматериалите са систематизирани в три дяла: персонални и групови портрети; места и обекти; снимки на събития, съответно разделени в няколко рубрики. Дадена е архивната единица, под която може да се открие снимката, информация за автора, година и мястото на снимане, размерите и др. При това Ветов направи макар и непредставителна апробация на въведените рубрики както с отделни специалисти, които ползват фотодокументи като исторически извори, така и чрез презентации, които изнесе на симпозиум във Великотърновския университет и на националната научна конференция на Българската генеалогична федерация и секция „Помощни исторически науки и информатика” през 2014 г.

Ще си позволя да направя препоръки, а не критични бележки, защото зная колко трудности преодоля докторантът при осветляването на неразработената, само в някои аспекти частично разработената темата на дисертацията. Той има доста натрупан емпиричен материал, а вече и професионални умения и опит, за да продължи разширяване полето на научни дирения в бъдеще върху съхраняваните визуални документи в някои регионални и ведомствени архиви, което би позволило популяризирането и вкарването в научен оборот на нови, интересни и към момента неизвестни фотографии, свързани с новата българска история. От изключително важно методологично значение ще бъде по-нататъшната работа на Ч. Ветов върху техниките, използвани от българските фотографи при тяхната работа. Ценен принос би било изготвянето на съпоставителен анализ на фотографиите, създадени по различни фотографски методи и съхранявани в различни архивохранилищата в страната.

Що се отнася до научните приноси на дисертацията, бих казала, че те са изведени прилично скромно в автореферата, който – от своя страна, представя обективно труда. Ще добавя обаче, че най-същественният от науковедска гледна точка принос е приложеният от докторанта системно-структурен подход към темата.

Направените препоръки не намаляват приносната стойност на дисертацията. В потвърждение ще информирам, че Ч. Ветов вече отговори на първи читателски въпрос. В обем от 18 м.с. статията „Фотографски ателиета и фотографии по българските земи XIX – средата на XX век” е под печат в бр. 1-2/2015 г., която ще има и втора част в бр. 3-4/2015 с персонални и историко-географски данни.

Изцяло положителната ми оценка на дисертационния труд на Чавдар Ветов се основава на постигнатите научни и научно-приложни приноси на дисертацията „ФОТОДОКУМЕНТИТЕ (XIX – средата на XX в.) КАТО ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОРИ И ТЯХНОТО СЪХРАНЕНИЕ В АРХИВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ”, както и на изградените професионални качества на кандидата. Предвид това си позволявам да препоръчам на членовете на уважаемото Научно жури да му присъдят научната и образователната степен **ДОКТОР**.

24 февруари 2015 г.

Автор на рецензията:

(Доц.д-р Антоанета Запрянова)

